

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

פסח תשע"ה שנה ז' גליון 180

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: ההשגות הגבוהות שזוכה בליל הסדר

ואכילת מצה, מתעוררת עלינו הארה גדולה כמו שהיתה לאבותינו בעת יציאת מצרים. ע"כ.

נמצא כי בכל שנה ושנה בליל הסדר כל יהודי ויהודי זוכה לאור של מ"ט שערי קדושה, כשם שבני ישראל זכו במצרים למ"ט שערי קדושה בלילה הזה.

אולם כתב החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת מ' אות ט"ו בשם האריז"ל) וז"ל: והנה רבינו האר"י ז"ל כתב דרבי עקיבא נגלה לו שער הנ', ואם נאמר שנגלו לו כל הנ' שערים אתי שפיר מה שאמרו רבותינו ז"ל "הן כל יקר ראתה עינו" זהו רבי עקיבא, רמז כל גימטריא נ', ר"ל נ' שערים משער הנ' שהוא יקר ראתה עינו. ע"כ.

בזה יש לבאר את דברי משה רבינו: "שלח נא ביד תשלח", שהביא החיד"א בספרו חומת אנך מדרש פליאה: שלח נא ביד רבי עקיבא. ע"כ.

כי אומר הזוה"ק (השמטות דף רסא): על הפסוק: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", נפלאות אותיות נ' פלאות שלעתיד לבוא יתגלה שער החמישים של בינה. ולכן, אם רבי עקיבא היה הגואל, והוא זכה לשער החמישים, הרי שהיתה זו גאולת עולמים ללא גלויות נוספות.

בלילה הזה בו זוכים ישראל למ"ט שערי קדושה משמים, ועם עוד קצת עבודה יכולים לזכות לשער החמישים ולגאולה. משום כך מובא במדרש (שמו"ר יח, ט) על ליל הסדר מדוע הוא נקרא "ליל שימורים": ובו משיח ואלהיו מתגדלין וכו' ובאותו לילה היו יודעים שאני גואלכם. ע"כ. ויש לפרש, שהגאולה תלויה בכניסת עם ישראל לשער החמישים, ולילה זה מסוגל להגיע בו לשער החמישים, וכאשר נזכה לשער זה, מיד יבוא הגואל.

מטעם זה בחרו התנאים הקדושים לבוא לעיר בני ברק, עירו של רבי עקיבא, בשביל שלא להסתפק במ"ט שערי קדושה המשופעים בלילה קדוש זה אלא גם להשיג את שער החמישים, לו זכה רבי עקיבא, ועל ידי זה להביא את הגואל.

והנה, הגאון רבי חיים פאלאג'י זצוק"ל בספרו זכירה לחיים (ח"ב בביאור ההגדה) נשאל מיהו המחבר את ההגדה של פסח. וכתב, שבירושלמי (פ"ה דשקלים) יש מ"ד שאומר,

התנא בהגדה של פסח אומר: "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק". ונתקשו המפרשים מדוע בחרו את מקומו של רבי עקיבא בעיר בני ברק, וכדברי הגמרא בסנהדרין (לב:): ת"ר, צדק צדק תרדף, הלך אחר חכמים לשיבה. אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנה אחר רבי עקיבא לבני ברק וכו'?

האר"י הקדוש אומר על הפסוק "ולא יכלו להתמהמה", שבני ישראל שקעו במצרים במ"ט שערי טומאה, ואם היו נשארים עוד זמן מועט במצרים היו נכנסים אל שער הנ' של טומאה, אשר ממנו לא היו יכולים לצאת, והיו נשארים משועבדים לעולם.

והביאור לכך על פי מה שכתב השל"ה הקדוש (מסכת פסחים חלק מצה עשירה חלק א' אות ל"ג) ש"זה לעומת זה עשה אלהים", נמצא שאי אפשר להוציא משערי טומאה רק אחד שיש לו זה לעומת זה כוחות אלו של קדושה. ואומרים חז"ל (ראש השנה כא:; נדרים לח.), חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר (תהילים ח', ו') "ותחסרהו מעט מאלקים". ע"כ ומכיון שמשה רבינו היה השליח להוציא את עם ישראל ממצרים, והוא לא זכה לשער נ' של קדושה, לכן אם היו נכנסים לשער הנ' של טומאה לא היו יכולים לצאת ממצרים.

והנה, כתב הרמח"ל בספרו דרך ה' (שער ד' סוף פרק ז') וז"ל: כל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו. והנה על פי זה נצטוונו בחג הפסח, בכל העניינים שנצטוונו לזכר יציאת מצרים, כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאוד שניתקנו בו, וכמו שזכרנו למעלה, הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו תיקון וכו'. עכ"ל.

וכן כתב בספה"ק קדושת לוי (ענייני שבועות) וז"ל: הנה מה שאנו אומרים בפסח "זמן חירותנו" משמע שעכשיו הוא זמן חירותנו, אף שכבר עברו זמנים הרבה, ואין אומרים זמן שיצאנו לחירות, לפי שבכל שנה ושנה בעת שאנו מקיימים מצוות החג, כמו השבתת חמץ ואכילת חמץ,

שנתחבר על ידי אנשי כנסת הגדולה. ויש מאן דאמר שאומר שרבי עקיבא חיברה. ומסיים רבי חיים פאלאג'י, שהנראה יותר עיקר כמאן דאמר שרבי עקיבא תיקנה. עכת"ד.

ויש לומר, כי רבי עקיבא אשר זכה לשער החמישים, הטמין בסגולת סיפור יציאת מצרים שעל ידי אמירת ההגדה נזכה גם אנו לשער החמישים, ועל ידי זה לקרב את הגאולה.

וזהו שאמר בעל ההגדה: "כל ימי חיידך להביא לימות המשיח", וביאר השפת אמת בכמה וכמה מקומות (פסח, תרל"ט, תרמ"ב ועוד), שכוונתם שעל ידי סיפור יציאת מצרים, מקרבים את הגאולה ומביאים את המשיח.

והנה המנורה בבית המקדש היא כנגד ארבעים ותשעה שערי בינה, שכן יש בה ארבעים ותשעה חלקים: כ"ב גביעים וי"א כפתורים וט' פרחים הרי מ"ב כנגד שם מ"ב, וז' קנים הרי מ"ט שערי בינה. והזוכה למ"ט שערי בינה זוכה לבחינת המנורה שכל גופו מאיר וזורח.

ואכן כל יהודי ויהודי יכול לזכות בלילה הקדוש הזה למ"ט שערי בינה, ממילא שכל גופו יאיר ויזרח. וכמו שסיפר הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל על זקינו החתם סופר שבליל הסדר בערו פניו כלפיך אש והיו מאירים כשמש בצהריים. וכשסיפרו בנותיו של החתם סופר לרבנית חוה לאה ע"ה מחברתו בקודש של הכתב סופר זי"ע, כי אי אפשר להביט על אביהם בלילה הזה מגודל האור המבהיק מפניו, חשבה שהן סתם מגזימות, אבל כשהגיע הלילה הקדוש והיא ראתה שהיא איננה יכולה להביט על חמיה החתם סופר, כמו שלא ניתן להביט על השמש בצהריים.

וכך גם מובא בספר אביר הרועים (תולדות בעל האבני נזר אות ע"ג) וז"ל: וסיפר לי הרבני המנוח מו"ה אברהם משה ע"ה מלאדז ששמע פעם אחת מרבינו הקדוש (האבני נזר) זצ"ל, אצל הסדר ליל פסח שאמר על חמיו הקדוש האלקי מקאצק זצ"ל, שבכל השנה היה לו תואר מלאך ה' צבאות ואצל הסדר בליל פסח היה לו תואר שרף.

לפי זה יש לפרש גם אצל תנאים קדושים אשר נתאספו בביתו של רבי עקיבא וספיפרו ביציאת מצרים, אשר נאמר עליהם "והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה", והיינו, "מספרין" מלשון ספיר ויהלום שגופם האיר וזרח. ומחמת זה גם כן לא ידעו כלל שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, כיון שבביתם היה אור זורח מגופם מחמת שזכו למ"ט שערי קדושה.

מעתה נבוא ונבאר את ענין גילוי אליהו בליל הסדר, שכן כתב בספר עטרת ישועה (מועדים, יום ב' דחנוכה) וז"ל: והמנורה בחינת אליהו סוד מלכות. ע"כ. נמצא כי הזוכה למ"ט שערי בינה שהוא סוד המנורה המתחלקת למ"ט חלקים, זוכה לגילוי אליהו.

לכן כיון שבליל הסדר זוכים למ"ט שערי קדושה, ניתן לזכות אף לראות את אליהו הנביא בלילה הזה.

סיפר המהר"ץ דושינסקי זצ"ל רבה של ירושלים: הגאון יצחק אברבנאל היה מקורב למלך פרננדו השני מלך ספרד שהציע לו להישאר בממלכה בעת גרוש היהודים, אבל הוא בחר לגלות עם אחיו ונאלץ לעזוב את כל נכסיו

כדין מגורשי ספרד רק גביע משובץ אחד לקח איתו לבריתות ולכוס של אליהו בליל הסדר.

לאחר שעברה המשפחה לונציה ירש בנו רבי יהודה את הגביע. שמע המלך על הגביע היקר חמד ובקש לקנותו, אך רבי יהודה סרב ומאחר שחשש שהמלך יגנוב את הגביע טמנו בארגז וזרק מפתחו למים ואמר "אליהו הנביא הגביע שלך וברשותך קח מפתחו ועשה בו מה שלבך חפץ". כמובן שצו המלך נעשה חיפוש בביתו הארגז נותץ אבל הגביע נעלם! קצף המלך "זה שכרי שהענקתי מקלט למגורשי ספרד והוציא פקודת גרוש ליהודי ונציה מיד לאחר הפסח הקרב. הצטער ר' יהודה ועלה אל קבר אביו כדי שיעתיר במרומים לביטול הגזרה.

בהגיע ליל הסדר הזמין ר' יהודה עני בהגיעם לביתו נעלם העני ועל השולחן ניצב היה הגביע היקר והבינו שהיה זה אליהו הנביא.

המשיך ר' יהודה בקיום הסדר ובעת אמירת שפוך חמתך מילא את כוסו של אליהו הנביא, פתח את הדלת והנה אליהו הנביא לקראתו, ובשר לו כי דמעותיו על קבר אביו פעלו. אביו הופיע בחלומו של מלך ספרד והתרה בו שימכור את כל הרכוש שר' יצחק נאלץ להשאיר וישלח את הכסף תמורתו וכמו כן הופיע בחלומו של מלך ונציה והזהירו שיבטל את גזרת הגרוש.

לאחר החג נגש ר' יהודה למלך ונציה. אמר המלך: "הגזרה מבוטלת וגם את הגביע לא אקח כי לא אוכל לסבול את המכות שאביך מכני" בקש ממנו שיחדל וליהודי ונציה היתה רווחה.

עוד יבואר בזה קיים מנהג בישראל למזוג כוס חמישית ואין שותים ממנה ואומרים כי היא לכבוד אליהו הנביא זכור לטוב. כך הביא בעל כנסת הגדולה בספרו פסח מעובין (אות קפ"ב) שכן מנהג האשכנזים והוא מוסיף שגם הוא נוהג כן. בספר ברכת אליהו (לרבי אליהו אב"ד אולינאב אשר בפולין) הוסיף המחבר בסופו כמה תשובות ממנהר"ם חאגיז בקשר למנהגי אשכנז ובעמ' נ"ה כותב מנהג זה. וכן הגר"י עמדין בסידורו (שער השיר דיני ארבע כוסות אות ט) כותב, מכינין כוס גדול וקורין אותו כוס של אליהו הנביא.

והמהר"ם חגיז כותב הטעם למזיגת כוס זו, שכמו שאליהו בא לברית מילה להעיד על ישראל שמקיימין מצוה זו, כך בפסח שנאמר בו "וכל ערל לא יאכל בו" וכו', ודאי להגיד שבחן של ישראל ולהזכיר לפני הקב"ה שקיימו מה שקיבלו במצות פסח התלויה במילה, אין כאן ספק כי בא יבוא ברכה אליהו הנביא ז"ל בכל בתי ישראל לראות קיום המצוה וכו', ויעלה לנו השמימה להמליץ בעד כלל ופרט למהר ולהחיש גאולתו.

וגילו לנו חכמים שבשעה שאומר "שפוך חמתך" פותחים אז את הדלת ובאותה שעה זוכים שאליהו הנביא נכנס לבית של כל יהודי ויהודי. וכמו שכתב הערוך השולחן (סי' ת"פ) כותב: יש נוהגין לעמוד מהסיבה בשעה שפותחין הדלת לומר "שפוך חמתך", ולומר "ברוך הבא", והיינו להקביל פני אליהו הנביא. ע"כ. ובספר אלף כתב (אות כ"א) כתב על בעל תורת חסד מלובלין זצ"ל, שלא הניח לשום איש לישב אצל הסדר שלו, ולזוגתו הרבנית אמר, צריכה את לדעת שאל כל איש צדיק בא אליהו ז"ל או שלוחו בליל פסח ולכן צריכה את לדעת האיד לישב.

בהגדה של פסח של הגאון רבי זבולון המבורגר הנקראת שערי זבול (עמ' צ"ג) מביא מעשה, שפעם שלח בעל הישמח משה את תלמידיו שיעשו סדר אצל הגאון בעל החתם סופר, וכשהם חזרו סיפרו על הסדר שראו אצל החתם סופר, אלא שבאמצע הסדר קרה דבר משונה, שנכנס איזה איכר אחד, והחתם סופר זצ"ל נתן לו יין ושתה ואח"כ שתה מרן החתם סופר מהיין שלו והחסידיים לא נתנו לו שלום ומאוד התפלאו על זה. וכששמע מרן הגאון הישמח משה זיע"א אמר להם, כי האיכר הזה היה אליהו נביא זכור לטוב שבא בדמות של איכר, ולא היתה להם זכות ליתן לו שלום ויש מוסיפין שהחסידיים לא רצו אפילו להסתכל עליו, והישמח משה אמר להם שלא היה להם זכות לראות את אליהו הנביא זיע"א. עכ"ל.

ואיתא בברכות (ד:): תנא מיכאל באחת, גבריאל בשתים, אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה. ע"כ. נמצא כי ארבע כוסות כנגד ארבע קפיצות של אליהו הנביא, ועל ידי זה אנו ממשיכים ומביאים את אליהו הנביא לביתנו.

אבל צריך לדעת, מסופר על השרף מקוצק זי"ע, ששנה אחת הבטיח לחסידיו שאליהו הנביא יתגלה להם בסדר הפסח. בליל פסח הראשון היה חדר האוכל של הרבי גדוש ועמוס בחסידים. האוויר היה מחושמל מרוב ציפיה והתרגשות. הסדר התקדם, כוסו של אליהו מולאה והדלת נפתחה. מה שקרה כעת הותיר את החסידים פעורי פה. כלום. כלום לא קרה. לא היה שם איש.

החסידים היו שבורים לגמרי. הרי הרבי הבטיח להם התגלות של אליהו הנביא! הרבי מקוצק, פניו קורנים שמחה קדושה, ראה את אכזבתם המרה ושאל מה הבעיה. הם אמרו לו. "טיפשים!" הרעים עליהם בקולו. "אתם חושבים שאליהו הנביא מגיע דרך הדלת? אליהו מגיע דרך הלב".

עוד יבואר על פי דברינו. בספר ויגד משה (סי' כ"א אות י"ג) כתב וז"ל: ראיתי בכת"י הרה"ג בעל המחבר ספר שו"ת משנה שכיר ז"ל שכתב, שבספר כורסיא דאליהו ממקובל קדוש מירושלים (הוא הרה"ק רבי חביב דוד סתהון זצ"ל), הביא בשם בעלי המקובלים, דעל ידי שאלת "מה נשתנה" גורמין פתיחת הלב לתורה. ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר, כל אחד ואחד שואל מה נשתנה ומתפלל שיהיה לו פתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה. עכ"ל.

ולפי דרכינו יש לתת טעם בזה, כי אמירת "מה נשתנה" היא הפתיחה של הגדה של פסח וסיפור יציאת מצרים, אשר על ידה זוכה להשיג מ"ט שערי קדושה ובחינת המנורה, והרי על המנורה נאמר (נבא בתרא כה:): הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום. ע"כ. הרי שהמנורה מרמזת לחכמת התורה, ולכן הזוכה להשיג בחינת המנורה זוכה לתורה.

אפיקומן:

א. כתב בספה"ק מאור ושמש (רמזי פסח ד"ה עוד) וז"ל: ועל זה רומז מילת אפיקומן שהג' אותיות הראשונות אפ"י הוא עולה כמנין הוי"ה אדנ"י והוא הראשי תיבות של פסוק 'פותח' את 'ידך' והוא בגימטריא צ"א ורומז שיווד על ידי זה שפע פרנסה גם אפיקומן גימטריא רפ"א שיווד על ידי זה רפואה שלימה לכל חולי ישראל. עכ"ל.

עוד כתב שם (רמזי פסח ד"ה מצה) וז"ל: וזהו אמרו מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, פירוש איך אפשר לאכול מצה שתהיה משומרת ודאי הלא דבר גדול הוא מאד שלא יהיה בו שום חשש כלל וכלל אפילו ממשהו חמץ ואיך אפשר לקיים מצוה זו כתיקונה. ואמר: "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו", רצה לומר, שאנו סומכין שה' בעזרינו שלא יהיה במצות מצה שום חשש, כמו שהשיל"ת עזר את אבותינו בצאתם ממצרים הגם שאז לא היה באפשרי להם כלל וכלל לשומרה מחימוץ כהלכתו, כן אנו נבטיח בה' שהוא יעזור לנו לקיים מצות מצה כהלכתה. ע"כ.

כתב בספר אמרי נעים: או יש לרמז מה שאומרים הצדיקים אשר אפיקומן סגולה לבנים, ע"פ דברי המדרש אשר פרעה אמר: "פן ירבה", ורוח הקודש משיבו: "כן ירבה", ותיבות "כן ירבה" עולה אפיקומן.

ג. סיפר הגאון רבי חנוך העניך פדווא זצ"ל גאב"ד לונדון, ששמע מזקן אחד ששמע ממרן הכתב סופר זצ"ל שפעם כשהיה סמוך על שולחן אביו החתם ס"ס, נתן לו אביו את מנת חלקו באפיקומן, וטעם בו טעם בשר צלי, כבשר הפסח ממש (רבינו שמעון סופר ח"א, קצ"ג).

נשמת כל חי:

המהר"י מבעלז זי"ע בעת הגיעו פעם בליל הסדר למילים: "רופא חולים פוקח עורים", שב"נשמת" פנה אל המסובים ואמר: בעת שאדוני אבי היה אומר את הפסוקים הללו נתרפאו ונושעו כל אלה שהיו זקוקים לרפואה וישועה. המהר"י נאנח והמשיך ברוב ענוותנותו: אנו איננו במדריגה זו ואיננו יכולים לפעול ישועות רק ע"י צבורנו. על כן יש לנו לומר: "המעורר ישנים והמקיץ נרדמים" – לעורר את שוכני העפר – הצדיקים שהיה בכח דיבורם לפעול הישועות, ולבקש מהם גם עתה, לעורר את השפעתם וכוחם שבאמירתנו את הפסוקים האלו יושעו כל הזקוקים לישועה.

לשמיעת שיעורים על עניני פסח באגדה ובהלכה

מפי הרב איתי חיים בן אהרן שליט"א

התקשרו: 0504133783

שלוחה 2

בברכת חג כשר
ושמח